RAQAMLI KOMMUNIKATSIYA VA OMMAVIY MADANIYAT SHAROITIDA TASAVVUF MEROSINING TALQINI

Xakimov Alisher Olimjonovich
Renessans ta'limi universiteti dotsenti, falsafa doktori (PhD)
E-mail: a.xakimov@renessans-edu.uz

Annotatsiya. *Ushbu maqolada globallashuv, raqamli kommunikatsiya va ommaviy madaniyatning keng yoyilishi sharoitida tasavvuf ma'naviy-falsafiy merosining zamonaviy talqini hamda yosh avlod ongiga yetkazilish xususiyatlari tahlil qilingan. Tadqiqotning maqsadi raqamli axborot makonida yuzaga kelayotgan yuzaki, iste'molchilikka asoslangan talqinlar bilan tasavvufning asl komil inson, ma'naviy poklanish va axloqiy mas'uliyat g'oyalari o'rtasidagi tafovutlarni aniqlash, shuningdek, milliy-madaniy merosni asrash va avlodlararo vorisiylikni ta'minlashning ilmiy-falsafiy asoslarini ochib berishdan iborat. Tadqiqot jarayonida germenevtik, qiyosiy-falsafiy, tizimli va aksiologik tahlil metodlaridan foydalanilgan. Natijada raqamli platformalarda tasavvufiy merosni ilmiy asoslangan, autentik va ma'rifiy shakllarda ommalashtirish orqali yoshlarning milliy o'zlikni anglashini mustahkamlash yo'llari asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *raqamli kommunikatsiya, ommaviy madaniyat, tasavvuf merosi, germenevtika, ma'naviy qadriyatlar, madaniy merosni asrash, avlodlararo tafovut, o'zlikni anglash.*

Аннотация. *В данной статье анализируются современная интерпретация духовно-философского наследия суфизма и особенности его трансляции в сознание молодого поколения в условиях глобализации, цифровой коммуникации и широкого распространения массовой культуры. Целью исследования является выявление расхождений между поверхностными, потребительскими трактовками в цифровом информационном пространстве и подлинными идеями суфизма о совершенном человеке, духовном очищении и нравственной ответственности, а также раскрытие научно-философских основ сохранения культурного наследия и обеспечения межпоколенческой преемственности. В ходе исследования использовались герменевтический, сравнительно-философский, системный и аксиологический методы анализа. В результате обоснованы пути укрепления национального самосознания молодежи посредством*

научно обоснованной, аутентичной и просветительской популяризации суфийского наследия на цифровых платформах.

Ключевые слова: *цифровая коммуникация, массовая культура, наследие суфизма, герменевтика, духовные ценности, сохранение культурного наследия, межпоколенческий разрыв, самоидентификация.*

Abstract. *This article analyzes the contemporary interpretation of the spiritual and philosophical heritage of Sufism and the specifics of its transmission to the consciousness of the younger generation amidst globalization, digital communication, and the widespread proliferation of mass culture. The purpose of the study is to identify the discrepancies between superficial, consumer-oriented interpretations in the digital information space and the authentic Sufi ideals of the perfect human being, spiritual purification, and moral responsibility, as well as to uncover the scientific and philosophical foundations for preserving cultural heritage and ensuring intergenerational continuity. Hermeneutic, comparative-philosophical, systemic, and axiological methods of analysis were utilized during the research. Consequently, pathways for strengthening the national self-identity of youth through scientifically grounded, authentic, and educational popularization of Sufi heritage on digital platforms are substantiated.*

Keywords: *digital communication, mass culture, Sufi heritage, hermeneutics, spiritual values, cultural heritage preservation, intergenerational gap, self-identity.*

Kirish. Globallashuv va raqamli axborot texnologiyalarining jadal taraqqiyoti insoniyatning ma’naviy-madaniy hayotida tub o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Zamonaviy raqamli kommunikatsiya vositalari va ijtimoiy tarmoqlar xalqimizning ko‘p asrlik ma’naviy merosini, jumladan, tasavvuf falsafasi va adabiyoti durdonalarini keng ommaga tezkor yetkazish uchun misli ko‘rilmagan imkoniyatlar eshigini ochmoqda. Biroq ayni shu jarayonda ommaviy madaniyatning iste’molchilik tamoyillari va algoritmik axborot oqimi tasavvuf merosining chuqur falsafiy-irfoniy mohiyatini yuzaki, kontekstdan uzilgan shiorlar yoki estetik bezak darajasiga tushirib qo‘yish xavfini ham tug‘dirmoqda.

Globallashuv sharoitida til, madaniy meros va ma’naviy qadriyatlarni asrash, avlodlararo ma’naviy tafovutni bartaraf etish hamda yoshlarning milliy o‘zlikni anglashini mustahkamlash eng dolzarb vazifalardan biridir. Zero, Markaziy Osiyo mutafakkirlari – Ahmad Yassaviy, Najmiddin Kubro, Bahouddin Naqshband, Jaloliddin Rumiy va Alisher Navoiy merosida mujassamlashgan tasavvufiy ta’limot xalqimizning axloqiy ideallari, ona tili boyligi va tarixiy xotirasining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Ushbu boy merosning raqamli davrda qanday talqin etilayotgani va

yosh avlod tomonidan qay tarzda idrok qilinayotganini ilmiy-falsafiy tahlil qilish muhim nazariy hamda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism. Tasavvuf merosining zamonaviy raqamli makondagi talqinini tahlil qilishda eng avvalo an'anaviy irfoniy bilim uzatish usuli bilan raqamli kommunikatsiya tabiati o'rtasidagi tub farqlarni anglash zarur. Klassik tasavvuf an'anasida ma'naviy hikmat jonli muloqot, ustoz-shogird munosabati, chuqur tafakkur, sabr-toqat va ichki ruhiy poklanish (tazkiyat un-nafs) orqali o'zlashtirilgan [1, b. 74]. Zamonaviy nemis faylasufi X.-G.Gadamerning falsafiy germenevtikasiga ko'ra, har qanday tarixiy-madaniy matn va ma'naviy merosni haqqoniy anglash uchun tarjimon yoki talqinchi o'z davrining ufqini meros yaratilgan tarixiy-ma'naviy ufq bilan uyg'unlashtirishi lozim [2, b. 312].

Biroq raqamli kommunikatsiya va ommaviy madaniyat muhitida axborot iste'moli mutlaqo boshqacha qonuniyatlarga bo'ysunadi. Ijtimoiy tarmoqlarda hukmronlik qilayotgan «klipli tafakkur» va qisqa vizual formatlar murakkab falsafiy-irfoniy g'oyalarni bir necha soniyalik hikmatli iqtiboslar, motivatsion videoroliklar yoki tijoriy reklama elementlariga aylantirib yubormoqda. Fransuz mutafakkiri J. Bodriyyar ta'kidlaganidek, ommaviy iste'mol madaniyati hatto eng yuksak ma'naviy va madaniy ramzlarni ham o'z asl mazmunidan mahrum qilib, ularni ommaviy bozor mahsuloti – «simulyakr»ga aylantirish xususiyatiga ega [3, b. 146]. Natijada tasavvufdagi «nafsni tiyish», «qanoat», «komil inson» va «ma'naviy fidoyilik» kabi chuqur axloqiy kategoriyalar o'rniga raqamli makonda ko'pincha shaxsiy xudbinlikni oqlovchi, ruhiy mas'uliyatdan qochishga undovchi yuzaki «psevdo-ruhiy» (pop-ezoterik) talqinlar ommalashmoqda.

Bundan tashqari, raqamli platformalarda tasavvuf merosining kontekstdan uzilgan holda tarqatilishi avlodlararo madaniy-ma'naviy tafovutni yanada chuqurlashtirmoqda. Katta avlod vakillari tasavvufiy adabiyot va hikmatlarni milliy tilning go'zalligi, odob-axloq me'yorlari, ota-onaga va vatanga sadoqat hamda jamiyat oldidagi burch bilan uzviy birlikda idrok etsa, raqamli muhitda ulg'ayayotgan yoshlarning ma'lum bir qismi ushbu merosni faqat tashqi estetik iqtiboslar orqali qabul qilmoqda. Holbuki, Bahouddin Naqshbandning «Dil ba yoru dast ba kor» (Ko'ngling Allohda, qo'ling mehnatda bo'lsin) tamoyili hamda Alisher Navoiyning «Mahbub ul-qulub» asaridagi ijtimoiy faollik va halol mehnat haqidagi qarashlari tasavvufning tarkidunyochilik emas, balki yuksak ijtimoiy mas'uliyat va bunyodkorlik falsafasi ekanini yaqqol tasdiqlaydi [4, b. 88].

Shu bilan birga, raqamli kommunikatsiya imkoniyatlaridan oqilona foydalanish tasavvuf merosini asrash va yoshlar ongiga singdirishda ulkan ijobiy samara berishi mumkin. Zamonaviy madaniyatshunos va faylasuf E. Fromm ta'kidlaganidek, texnologik jamiyatda insonning ma'naviy begonalashuvini bartaraf etish uchun «ega

bo‘lish» (iste’molchilik) tamoyilidan «bo‘lish» (ma’naviy kamolot va mehr-muhabbat) tamoyiliga qaytish zarur [5, b. 195]. Tasavvuf falsafasi esa aynan insonning ma’naviy borlig‘ini boyitish, qalb pokligi va umuminsoniy bag‘rikenglikni qaror toptirishga xizmat qiluvchi bebaho ma’naviy manbadir.

Natijalar va muhokama. O‘tkazilgan germenevtik va ijtimoiy-falsafiy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, raqamli kommunikatsiya va ommaviy madaniyat sharoitida tasavvuf merosining talqini ikki qarama-qarshi tendensiya — bir tomondan yuzaki ommalashuv va ma’naviy siyqalashuv, ikkinchi tomondan esa zamonaviy raqamli vositalar orqali ilmiy-ma’rifiy qayta kashf etilish jarayoni o‘rtasida kechmoqda [6, b. 174]. Muhokama natijalariga ko‘ra, tasavvuf merosini autentik tarzda asrash va avlodlararo ma’naviy vorisiylikni ta’minlash uchun quyidagi uchta konseptual yo‘nalishni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir:

Birinchidan, raqamli makonda ilmiy-germenevtik yondashuvga asoslangan sifatli ma’rifiy kontent yaratish. Ijtimoiy tarmoqlar, videoplatformalar va elektron kutubxonalarda mutafakkir ajdodlarimizning asl matnlari, ularning ona tilidagi ilmiy-falsafiy sharhlari hamda tarixiy-madaniy konteksti mutaxassis olimlar ishtirokida tizimli ravishda yoritib borilishi lozim. Bu yoshlarni tasavvufiy hikmatlarning asl ma’nosini anglashga va soxta talqinlardan farqlashga o‘rgatadi.

Ikkinchidan, ona tili va adabiy merosning raqamli jozibadorligini oshirish. Tasavvuf adabiyoti namunalari o‘zbek tilining eng nafis badiiy va falsafiy qatlamlarini o‘zida mujassam etgan. Ularni zamonaviy multimedia, audiokitoblar, podkastlar va interaktiv ta’limiy loyihalar shaklida taqdim etish yosh avlodning til madaniyatini yuksaltirib, avlodlararo ma’naviy muloqotni mustahkamlaydi.

Uchinchidan, tasavvufiy axloqiy qadriyatlarni zamonaviy yoshlar tarbiyasi va raqamli etika bilan uyg‘unlashtirish. Komillik, halollik, sabr-toqat, o‘z-o‘zini nazorat qilish va o‘zgalarga mehr-oqibat kabi tasavvufiy mezonlar ommaviy madaniyatning egoistik ta’sirlariga qarshi kuchli ma’naviy immunitet vazifasini o‘taydi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, raqamli kommunikatsiya va ommaviy madaniyat sharoitida tasavvuf merosining haqqoniy talqinini ta’minlash milliy til, madaniy meros va ma’naviy qadriyatlarni asrashning muhim tarkibiy qismidir. Raqamli platformalardagi yuzaki, iste’molchilikka asoslangan talqinlar o‘rniga ilmiy-germenevtik, ma’rifiy va milliy o‘zlikni anglashga yo‘naltirilgan yondashuvni qaror toptirish avlodlararo ma’naviy tafovutni bartaraf etishga hamda yosh avlodni yuksak axloqiy fazilatlar ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Комилов Н. Тасаввуф / Н. Комилов. — Тошкент : Мовароуннаҳр ; Ўзбекистон, 2009. — 448 б.

2. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики / Х.-Г. Гадамер ; пер. с нем. — М. : Прогресс, 1988. — 704 с.

3. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Ж. Бодрийяр ; пер. с фр. Е. А. Самарской. — М. : Культурная революция, 2006. — 269 с.

4. Навоий Алишер. Маҳбуб ул-қулуб / Алишер Навоий. — Тошкент : Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1983. — 112 б.

5. Фромм Э. Иметь или быть? / Э. Фромм ; пер. с нем. Э. М. Телятниковой. — М. : АСТ, 2014. — 320 с.

6. Мирзиёев Ш. М. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси / Ш. М. Мирзиёев. — Тошкент : Ўзбекистон, 2022. — 416 б.